

LADINA ÕIGUSTERMINITE VORMILISEST JA SISULISEST KORREKTSUSEST

Merike Ristikivi

Ülevaade. Õigusteadus on oma olemuselt tekstiteadus, milles väga suur tähtsus on keeelistel väljendusvahenditel. Juriidilise jõu saavad sõnad ja väljendid siin vahetult keele kaudu. Käesoleva artikli uurimismaterjal pärineb Eesti ainsa õigusteadusliku ajakirja *Juridica* 1993–2007 aastakäigu artiklitest. Uurimuses käsitletav periood on olnud Eesti õigusele murranguline aeg: tagasi on pöördutud lääneliku õigusruumi, mis lähtub ladinakeelsest baasist. Õigusreformiga on kaasnenu ka muudatused Eesti juristide terminikasutuses, lülitumine Euroopa õiguskultuuri on märgatavalt suurendanud ladina terminite kasutamist. Samas kaasnevad võõrkeelendite tarvitamisega mitmed praktilised probleemid. Artikkel keskendub ladina õigusterminite ortograafiale ja selle eripäradele ning morfoloogiale ja selle suhtele eesti keelse lausega.

Võtmesõnad: õiguskeel, terminoloogia, keelekontaktid, keelevead, ortograafia, morfosüntaks, ladina keel, eesti keel

Sissejuhatus

Õiguskeele ja -terminoloogia analüüsid viidatakse sageli juriidiliste tekstide raskepärasusele ja keerukale sõnastusele ning rõhutatakse tarvidust koostada materjalid selges, kergesti jälgitavas, ühemõttelises ja arusaadavas keeles (Mellinkoff 1963, Tamm 1997, Oksaar 1999, Asprey 2003, Kukk 2003). Selge ja mõistetav tekst ei tohi samas olla ebapädev ja ülelihtsustatud. Juriidilised terminid kannavad ja vormistavad oma eriala mõistestikku, nad on aine objekti ja sisu põhilised väljenduselemendid (Erelt 1982: 26, Kull 2000: 95) ning sellistena õigusteaduse keele lahutamatu osa. Selle teemaringi keskmes on ka ladina keelest pärit terminid, mida õiguskeeles kasutatakse tsitaatsõnadena. Võib küsida, kas tänapäevases õiguskeeles ladina terminid pigem täpsustavad mõtet ja abistavad lugejat või muudavad teksti mõistetamatuks?

Henn Saari (1980: 741) märgib, et keeltevahelise terminoloogilise ühtsuse moodustab ühtne sisuplaan, ühtne mõistevõrgustik. Mandri-Euroopa õigus on arenenud ladina keele baasil ning lähtub Rooma õigusel põhinevast mõistete süsteemist.¹ Ladina keel on olnud tihedas ajaloolises seoses Euroopa õiguse arenguga, peamine hulk õigusteadusealasest kirjandusest, aga ka õigusaktid on koostatud möödunud sajandite jooksul ladina keeles (Ristikivi 2005: 199–200). Ladina terminite kasutamist soodustab samuti nende lühidus ja keeleline ökonoomsus.² Tihti ei ole võimalik nappi ladina terminite sõna-sõnalt tõlkida ning vasted võivad ulatuda mitme lauseni.³ Täpselt formuleeritud ladina terminid muudavad hõlpsamaks ka juristide rahvusvahelise kommunikatsiooni ning võimaldavad efektiivselt suhelda erialaliselt keele- ja kultuuripiiridest sõltumata (Benke, Meissel 1997: 10). Samuti osutatakse, et ladina väljendite kasutamine hõlbustab Euroopa kohtusüsteemi ühendamist ning muudab juriidilise kirjanduse rahvusvaheliselt mõistetavaks (Knütel 1994: 251).

Seetõttu ei oleks ladina terminite täielik eemalejätmine õigustekstist põhjendatud ja otstarbekas. Selgus ja arusaadavus kujunevad probleemiks siis, kui termineid ei kasutata õigustekstis korrektselt. Selles kontekstis annab ladinakeelsete terminite kasutamine ja sellega kaasnev probleemistik võimaluse hinnata juristide ja õiguskultuuri taset, sealhulgas ka õigusharidust. Millise ettevalmistuse alusel Eesti juristid ladina termineid kasutavad? Artiklis uuritavat perioodi 1993–2007 – Eesti Vabariigi astumist Euroopa Liitu ja sellele eelnevat 15 aastat – iseloomustab Eesti õigustegevuses väljumine nõukogulikust õigusest ja liitumine lääneliku õigusruumiga, rahvusvaheliste õigusaktide uurimine ning kohandamine oma riigi seadustega. Selle aja jooksul on koostatud ja avaldatud uued õpikud pea kõigi õigusharude kohta, mis tutvustavad juuraüliõpilastele Euroopa õigustraditsioone ning koos sellega erialase terminikasutuse põhimõtteid. Põhiline osa ladina juriidilisest terminoloogiast omandatakse õigusteaduse õppekavasse kuuluvate juriidilise ladina keele kursuse ja Rooma eraõiguse aluste kursuse käigus. Teisalt kuulub peamine osa Eesti ainsa õigusteadusliku ajakirja *Juridica* autoritest põlvkonda, kui klassikalisi keeli uuriv eriala Eesti ülikoolide ametlikes õppekavades puudus.⁴ Rooma õigust küll õpetati, kuid selle valdkonna uurimistraditsioon oli katkenud. Seega on paljude praeguste õigustekstide autorite teadmised ladina keele grammatikareeglitest napid ja juhuslikud. Seda tausta arvestades on arusaadav, et ühelt poolt on uus aeg toonud kaasa euroopaliku väljenduslaadi ja ladina terminite rohkuse, teiselt poolt aga ei ole praktiline ettevalmistus nende korrektseks kasutamiseks alati piisav.⁵ Nii kaasnevad võõrterminite kasutamisega eksimused nii ortograafia ja morfoloogia reeglite vastu kui ka süntaktilisel ja semantilisel tasandil.

¹ Ladina termineid kasutatakse suurel hulgal ka angloameerika õigussüsteemis, ehkki selle õigusmõisted ja sõnavara ei ole otseselt välja kujunenud Rooma õiguse alusel, vaid arenenud enamasti iseseisvalt kohtupraktika alusel (Mattila 2002: 208–210). Polüseemiast nende kahe õigusrühma terminite vahel vt Ristikivi 2007.

² Tavaliselt esinevad ladina juriidilised terminid üksiksõnadena – lihttõlkesõnadena ja liitsõnadena, nt *usus* 'kasutamine, kasutusõigus', *usufructus* 'kasutusvaldus', või sõnaühenditena, nt *bona fides* 'hea usk, heauskus'. H. Saari (1980: 741) järgi on termin nomineeriv keeleüksus, kuid see ei pea olema nimisõna. Nii on ladina juriidilisteks terminiteks substantiivide kõrval ka verbid, omadus-, ase-, arv- ja määrsõnad, nt *non liquet* 'asi ei ole selge, pole tõendatud', *bilateralis* 'kahekülgne', *ad hoc* 'selleks, kindlaks juhtumiks', *privatim* 'eraviisiliselt', *bis* 'kaks korda, topelt' jne. Reeglina on teised sõnaliigid peale nimisõnade üldkeele varamusse kuuluv aines, mis erialases kontekstis on saanud spetsiifilise tähenduse.

³ Näitena võib tuua termini *ius alluvionis*, mida eesti keelde tõlgitakse 'juurdekasvuõigus veekogu uhte puhul'. Väljend tähendab, et maatüki omanikul on õigus ka mere või jõe poolt tema krundile kantud pinnasele (Adomeit jt 2005: 147).

⁴ Klassikalise filoloogia eriala suleti Tartu Ülikoolis 1954. ning taasavati 1990. aastal (Lill 2003: 11).

⁵ Ehkki terminikasutus peegeldab õigushariduse taset, tuleb ajakirja puhul tähele panna toimetaja rolli. Ajakirjal *Juridica* on tegevtoimetaja kõrval ametis ka keeletoimetaja, kuid ei ole selge, kas nende ülesandeks on ka kõigi artiklites esinevate võõrterminite (ladina väljendite kõrval leidub ka inglise-, prantsuse- ja saksakeelseid termineid) õigekirja kontrollimine.

Eestis on ladina väljendite õigekirja küsimusi põgusalt kajastanud Anne Lill (1996), Erki Silvet (1997) ja Peeter Kask (Kask, Lill 1997). Ka allakirjutaja on tähelepanu juhtinud üldisematele probleemidele õigusterminite kasutamisel (Ristikivi 2003, 2005, 2007a, 2007b). Põhjalikumat analüüsi varem sellel teemal ilmunud ei ole. Käesolev artikkel püüab latinisti pilguga vaadelda õigusteaduse tekstides esile tõusvaid küsimusi ja leida neile vastus: millised ladina terminid valmistavad eesti juristidele kasutusraskust, milline on ladina tsitaatide vorm eesti lauses ning õigusteksti kvaliteet.

Uurimismaterjal

Õiguse keelekasutuses eristatakse õigusteaduse oskuskeelt ja seaduskeelt (Oksaar 1999: 204, Mereste 2000: 412–415, Kerge 2002: 37–38). Õigusteaduse seadus- ehk õigusaktide keelt kasutatakse ühiskonnale üldtähtsate probleemide lahendamisel ja teadvustamisel. Õigusteaduse oskuskeeles käsitletakse teaduslikult õigusprobleeme, kirjeldatakse ja analüüsitakse seaduskeeles väljendatut (Mereste 2000: 415). Käesoleva artikli uurimisobjekt on õigusteaduse oskuskeel, uurimismaterjaliks on õigusteaduslikud analüüsid ja kommentaarid ajakirjas *Juridica*.⁶ Seadustekste ning ladina õigusterminite problemaatikat Eesti seadustes otseselt uuritud ei ole. Seetõttu on õiguskeele mõiste piiritletud siin õigusteaduse keelega.

Juridica on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ajakiri, millest on nüüdseks välja kasvanud üle-eestiline juristide ajakiri. Ajakirjas on avaldatud enamik Eesti õigusteaduslikest publikatsioonidest (Varul 2002: 209). *Juridica* kui lingvistilise uurimisobjekti muudab representatiivseks kirjutajate lai ring. Aastate jooksul on ajakirjas artikleid avaldanud lisaks õigusteadlastele ja tegevjuristidele mitmete eluvaldkondade esindajad. 2001. aastaks, s.t üheksa ilmumisaasta jooksul oli *Juridica* autorite arv kasvanud 360 kirjutajani (Pruks 2001: 56). Teemade ringis on viieteistkümne aasta jooksul (1993–2007) olnud Eesti avaliku ja eraõiguse kõrval rahvusvaheline õigus ja Euroopa Liidu õigus, aga ka õigusteooria, õigusajalugu, õigusfilosoofia. Õigusajaloo- ja Rooma õiguse alaseid artikleid, mis juba oma loomu poolest sisaldavad rohkem ladina keelest pärit ainet, on uuritava materjali hulgas siiski küllalt vähe. *Juridica* numbrid on kas tervikuna pühendatud kindlale teemale või esitatakse läbilõige erinevatest juurvaldkondadest: käsitletakse õigusloome hetkeprobleeme ning antakse teoreetilis-praktiline kommentaar seaduste rakendamisel kerkinud küsimustele, sealjuures on kommenteerijateks enamasti seaduste autorid ise.

Uurimus hõlmab ajakirja *Juridica* aastakäike 1993–2007, kokku 146 numbrit, 968 artiklit ja 5879 lehekülge.⁷ Uurimusest on välja jäänud alates 1996. aastast kord aastas ilmuv ingliskeelne *Juridica International*, kuna eesmärgiks on uurida eelkõige eesti õiguskeelt.

Artiklites on 784 erinevat ladinakeelset terminit. Üldse esineb ladina termineid 4756 korral, seega keskmiselt 30 väljendit ühe ajakirja numbriga kohta ning 4-5 väljendit artikli kohta. Lehekülgede arvu jagamine väljendite arvuga näitab, et ladina keelt kasutatakse keskmiselt *Juridica* igal teisel leheküljel. Ladina terminite kasutamine on aastate jooksul järjepidevalt tõusnud: 1993. aastal esines artiklites kokku 66 ladina terminit, s.t keskmiselt 1,08 terminit ühe artikli kohta. Võrdlusena

⁶ Vt ka www.juridica.ee. 1994. aastal liitus *Juridica* ajakirjaga Eesti Jurist (1990–1994), mis vahendas peamiselt õigusinformatsiooni ja oli välja kasvanud ENSV Justiitsministeeriumi bületäänist Nõukogude Õigus (1967–1989).

⁷ Esimesel, 1993. aastal ilmus 6 numbrit, aastakäigud 1994–2007 sisaldavad igaüks 10 numbrit.

seitse aastat hiljem, 2000. aastal kasutati juba 252 terminit, s.t keskmiselt 2,9 ühe artikli kohta. Viimastel aastatel on artiklites esinenud ladina termineid juba 450 korral, s.t keskmiselt 5,3 ühe artikli kohta.⁸

Ladina terminite kasutamine sõltub peamiselt õigusharu ajaloolisest taustast. Nii näiteks on ladina terminid pea alati õigusteooria, õigusfilosoofia, kriminaalõiguse, rahvusvahelise õiguse, lepinguõiguse ja pärimisõiguse artiklites. Kõigi nimetatud valdkondade terminoloogia on suuremas osas kujunenud antiik- või keskajal. Vähesel määral esineb ladina termineid tööõiguse, perekonnaõiguse ja äriõiguse artiklites. Ladina keele nappust võib siin seletada asjaoluga, et nimetatud õigusvaldkondade kujunemine ja uurimine on toimunud peamiselt 20. sajandil. Seega side Rooma õigusega, millest on käibesse läinud enamik ladina õigustermineid, neil puudub või on kaudne.

Kõige sagedamini *Juridicas* esinevad ladinakeelsed väljendid on esitatud tabelis 1. Väljendid nagu *expressis verbis*, *de facto* ja *de iure* esinevad artiklites mõnikord üldises ja neutraalses tähenduses, samas on autorid neid rakendanud ka kitsamas juriidilises mõttes. Peamiselt kasutatakse *Juridicas* ladina keelest pärit materjali aga termini tähenduses normatiivsete argumentidena ning see kannab spetsiifilist juriidilist informatsiooni.

Tabel 1. Ajakirjas *Juridica* perioodil 1993–2007 kõige sagedamini esinevad ladinakeelsed terminid

Ladinakeelne termin	Tähendus ⁹	Esinemisarv
<i>corpus iuris</i>	'õiguskogumik'	243
<i>lex mercatoria</i>	'kaubandusõigus'	145
<i>de lege ferenda</i>	'välja antava seaduse järgi'	128
<i>expressis verbis</i>	'sõnaselgelt, rõhutatult'	127
<i>culpa in contrahendo</i>	'lepingueelne vastutus'	83
<i>lex fori</i>	'kohtu asukohamaa seadus'	71
<i>de facto</i>	'faktiliselt'	68
<i>forum</i>	'kohus'	64
<i>de lege lata</i>	'kehtiva õiguse kohaselt'	63
<i>pacta sunt servanda</i>	'lepingutest tuleb kinni pidada'	47
<i>erga omnes</i>	'kõikide suhtes'	46
<i>lex specialis derogat generali</i>	'eriseadus tühistab üldise (seaduse)'	42
<i>ius cogens</i>	'imperatiivne õigus, peremptoorne norm'	39
<i>nullum crimen nulla poena sine lege</i>	'ei ole süütegu, ei ole karistust ilma seaduseta'	38
<i>praeter legem</i>	'seaduse kõrval'	32
<i>de iure</i>	'juriidiliselt'	28
<i>obiter dictum</i>	'muuhulgas öeldu; juhuslik märkus'	28
<i>in dubio pro reo</i>	'kahtluse korral süüdistatava kasuks'	25
<i>bona fides</i>	'hea usk, heauskus'	22
<i>ne bis in idem</i>	'ärgu olgu kaht (karistust) sama asja eest'	19

⁸ Ladina keele ja Rooma õiguse vastu on huvi kasvanud ka mujal Ida-Euroopas ning Venemaal (Mattila 2006: 138). Näiteks võib tuua W. Wolodkiewiczzi uurimuse, mille kohaselt on Poola kohtumaterjalides ladina õigusterminite kasutamine viimastel kümnenditel märgatavalt suurenenud (Wolodkiewicz, Krzynyówek 2001).

⁹ Siin ja edaspidi autori tõlge.

Ladina terminid ja õigusteksti kvaliteet

Õiguskeele uurijad on tõdenud, et õigusteksti keeleline kvaliteet ei vasta hea keele normidele, juriidilise teksti laused on sageli väga keerulise struktuuriga ning lugeja peab teksti mõistmiseks tugevalt keskenduma (Kukk 2003: 100–102). Samuti märgitakse, et õigustekst koormab lugeja mälu pikkade täiendfraasidega või üksteisesse paigutatud lausetega, mida pole võimalik mõista enne, kui jõutakse põhisõnani. Kui mõistmiseks olulist teavet sisaldub palju täiendites, kõrvallausetes ja lauseühendites, on terviklause mõttest raske aru saada (Kasik 1995: 19). Õigusteksti kvaliteeti mõjutab ka juriidiliste võõrterminite kasutamine ebakorrektses seoses ja tähenduses.

Eeltoodud arvandmete alusel võib märkida, et juristidele meeldib ladina keelt kasutada. Materjali uurimisel torkab aga silma, et autorid jätavad enamasti tekstis kasutatud ladinakeelse väljendi juurde märkimata eestikeelse vaste. Õiguskeele uurijate sõnul seisneb oskuskeele problemaatilisus muuhulgas selles, et väljendi õigeks kasutamiseks on vajalikud teadmised asja ja situatsiooni kohta ning oskusõnade kasutamisel on vaja arvestada ka vastuvõtja arusaamisega erialakeelest (Oksaar 1999: 202). Ehkki *Juridica* on teadusväljaanne, peetakse sihtrühmaks nii Eesti juristkonda kui laiemat huviliste ringi (Varul 1993: 2). Tihti võib aga *Juridica* artiklitest leida harva esinevaid või spetsiifilist informatsiooni sisaldavaid ladinakeelseid väljendeid, mis ilma juriidilise tausta või kommentaarideta ei pruugi olla täielikult arusaadavad. Sageli ei piisa ka heast ladina keele tundmisest, et neid väljendeid õigesti mõista. Seega võib tõlke puudumisel kergesti kujuneda olukord, et erialakaugem lugeja tõlgendab väljendeid ja termineid teisiti kui vastava ala spetsialist. Ladinakeelne termin võib põhjustada mõistmisraskusi ja arusaamatust ka juristidele endile. Tänapäeva õigusteadus on sedavõrd spetsialiseerunud, et tsiviilõiguse tundja ei tarvitse teada, mida üks või teine termin tähistab nt karistusõiguses. Võib isegi juhtuda, et terve lause jääb ebaselgeks, kui mõnda ladina terminis leiduvat sõna ei mõisteta (nt 1–3).

- (1) “Seaduslikkuse ehk legaliteedipõhimõte toetub EIÕK (Euroopa Inimõiguste Konventsioon) artiklile 7 ning tähendab analoogiakeeldu *malam partem* ja tagasiulatuva jõu keeldu koos nõudega *lex mitior*.” (Sootak 1999: 178)
- (2) “Õiguse rakendamisel ei saa kohustuslikuna kehtida põhimõte *singularia non sunt extendenda*.” (Luts 1996: 350)
- (3) “Samuti mõisteti juba tol ajal *jus gentium*’i all selliseid rahvusvahelisi käitumisnorme, nagu *rerum repetitio* ja sellest keeldumise korral sõjakuuutamist.” (Uibopuu 1998: 189)

Näidetes 1–3 esinenud ladina terminitest on tuntum ainult *jus gentium* (= *ius gentium*) ‘rahvaste õigus’ (3). Termineid *malam partem* ‘halbemat osa, halvemas osas’, *lex mitior* ‘leebem seadus’ (1), *singularia non sunt extendenda* ‘üksiksätteid ei tohi laiendada’ (2), *rerum repetitio* ‘asjade tagasinõudmine’ (3) on ajakirja *Juridica* kümne aastakäigu numbrites kasutatud ainult üksikutel kordadel. Ilma tõlketa võib lausete 1–3 tähendus jääda ebaselgeks. Muidugi pole termini laiema tuntusega arvestamine (ja seega tõlkevaste ärajätmine) alati üheselt määratletav.

Siiski võiks kahtluse korral ja parema mõistetavuse huvides omakeelse vaste pigem lisada kui ära jätta.

Tõlkevaste ärajätmisega samaväärset arusaamatust võivad põhjustada ka laused, milles ladina termin on tõlgitud, kuid esitatud eestikeelne vaste ei ole täpne (nt 4).

- (4) “*Ratio legis est anima legis* – seaduse mõte on seaduse asi.” (Narits 1994: 229)

Ladina *anima* tähendab ‘hing, olemus’, seega oleks õigem tõlkida ‘seaduse mõte on seaduse hing/olemus’. Näites 5 on ekslik vaste antud tuntud õigusteaduslikule printsiibile, mille korrektne tõlge eesti keeles on ‘hea usk, heausksus’.

- (5) “*Bona fides*, eesti keeles truudus ja usk, tuleneb otseselt õigusideest.” (Uibopuu 1998: 189)

Näites 5 on tsitaadi autor vaste esitamisel lähtunud heausksust tähistavast saksa õigusterminist *Treu und Glauben*.¹⁰ Seega ei ole lauses 5 otsest viga, kuid eksitab terminoloogiliselt. Samuti osutab selline juhtum asjaolule, et Eesti juristide erialakeelt mõjutavad tugevalt võõrkeelsed materjalid.

Eesmärgipärasele selgusetaotlusele ei aita samuti kaasa teksti ilma tõlkevasteta paigutatud ja sisult sobimatu ladina termin. Näites 6 on ladina terminit kasutatud direktiivi tõlkes.

- (6) “Müüjaks või tarnijaks loetakse a contrario iga füüsilist või juriidilist isikut, kes tegutseb eesmärkidel, mis on seotud tema põhitegevuse, ettevõtluse või ametiga.” (Ginter 2001: 502)

Ladina termin *a contrario* tähendab ‘vastaspoolelt; vastupidiselt’ ning lause mõte jääb praegusel kujul ebaselgeks. Selguse toovad direktiivi originaaltekst (6a) ja eestikeelne justiitsministeeriumi ametlik tõlge (6b).

- (6a) “(c) ‘seller or supplier’ means any natural or legal person who, in contracts covered by this Directive, is acting for purposes relating to his trade, business or profession, whether publicly owned or privately owned.”¹¹
- (6b) “c) müüja või teenuste osutaja – füüsiline isik, kes käesoleva direktiiviga hõlmatavate lepingute raames toimib eesmärkidel, mis on seotud tema kaubandus-, majandus- või kutsetegevusega, olenemata sellest, kas ettevõtte on era- või riigiomanduses.”¹²

Täpsem oluks selles kontekstis kasutada ladina terminit *ex contractu* ‘lepingust tulenevalt, lepingu järgi’, mis oleks kooskõlas nii eestikeelse teksti sisu kui ka direktiivi ingliskeelse originaali mõttega.

Ladina väljendite sobimatule kasutamisele on viidatud erialakirjanduses ka varem. Ajakirjas *Õiguskeel* on ilmunud artikkel meditsiini termini *restitutio ad integrum* ‘terviku juurde viima; meditsiinis: terveks tegema’ ekslikust kasutamisest juriidilises kontekstis, kus korrektsem oleks õigusväljend *restitutio in integrum* ‘taastamine tervikuna, endise olukorra ennistamine’ (Kask, Lill 1997).

¹⁰ Vt nt Meyer 2002: 52.

¹¹ Vt <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=294482:cs&lang=en&list=294482:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte> (22.02.2008). 31993L0013. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts; Official Journal L 095, 21/04/1993 p. 0029–0034.

¹² Vt <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&lng1=en,et&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=294482:cs&page=1&hwords=> (22.02.2008).

Oskussõnadena ei ole põhjust ladina termineid vältida, kui selle taga on püüe eristada ja määratleda täpselt mingi nähtuse olemust. Terminite kasutamine hõlbustab erialainimeste omavahelist suhtlemist ja mõistmist. Ent arvestades Juridica sihtrühma, kelleks juristide kõrval on ka teiste erialade esindajad, oleks otstarbekas lisada võõrterminile ka omakeelne ja korrektne vaste. Korrekse terminikasutuse ja tõlke esitamise eelduseks omakorda on, et autor ise tunneb täpselt termini tähendust.

Ortograafiavead

Ladina terminite ortograafia- ehk õigekirjavigu esineb Juridica artiklites sageli. Ortograafilised variandid ja vead võivad omakorda muuta morfoloogilist vormi. Eriti palju leidub ladina terminite käändevormi- ja ühildumisvigu, aga ka lihtsalt tähevigu. Läbi aastate korduvad vead ja ebasoovitavad konstruktsioonid omakorda osutavad, et õiguse keelekasutus omandatakse eelkõige olemasolevate tekstide kaudu ja toel. Juridica andmete põhjal valmistab probleeme nii ladina terminite kokku- ja lahkukirjutamine, kui ka vokaali või konsonandi õigekiri. Siinjuures ei saa aga väita, et vead puudutaksid eelkõige vähe kasutatavaid ja mittetuntud termineid. Vääril kujul võib artiklitest leida ka väljendeid, mis arvandmete järgi esinevad sageli ja peaksid kuuluma juristide üldsõnavara hulka.

Ladina õigusväljendite puhul on levinud ja lubatud sõnade ja prepositsioonide kokku- ja lahkukirjutamisel tekkivad variandid, nt *iuris prudentia* ja *iurisprudencia* 'õigusteadus', *sub poena* ja *subpoena* 'karistuse ähvardusel' jpt (Ristikivi 2007a: 263). Verbi ja käändsõna ühend, nt Juridica artiklist leitud *respondeatsuperior*, tuleb aga kindlasti lahku kirjutada: *respondeat superior* 'kõrgem (isik) vastutagu'. Lahku tuleb kirjutada ka ühe sõnana esinev ladina eituspartikkel, arvsõna ja eessõna, Juridicas nt *nebisin idem pro ne bis in idem* 'mitte kaks korda sama asja eest'.

Vokaalide puhul aetakse tihti segi sarnase kirjapildiga tähed *a* ja *o*, kuid esineb ka muid tähevigu, nt *ultima ratio* pro *ultima ratio* 'viimne vahend'; *culpa levissim* pro *culpa levissima* 'kergeim hooletus'; *sine qua non* pro *sine qua non* 'ilma milleta ei';¹³ *sensus verborum est anima legis* pro *sensus verborum est anima legis* 'sõnade mõte on seaduse hing'; *vacatio legis* pro *vacatio legis* 'seaduse puudumine'.¹⁴ Viimases näites muutub eksimuse puhul ka termini tähendus: *vacatio* tähendab eesti keeles 'kutsumine'. Konteksti järgi otsustades ei olnud siiski artikli autori kavatsus terminit selles muutunud tähenduses kasutada.

Mitmetel juhtudel põhjustab autori ebakindlust väljendi kirjapildi osas ja eksimist õigekirjas õigustermini hääldus. Alates 19. sajandi lõpust on ladina keele hääldamisel lähtunud kahest suunast.¹⁵ Nn klassikaline suund järgib antiikajal levinud hääldust, mille puhul sõnade hääldus ei erine reeglina kirjapildist (*ti* [ti], *c* [k]). Teine, traditsiooniline suund lähtub hilisladina perioodil umbes 4. sajandiks välja kujunenud hääldusest, mis sai aluseks ka ladina keelest arenenud romaani keeltele. Selle järgi erineb teatud häälikute ja häälikuühendite hääldus kirjapildist (nt *c* [ts], *ti* [tsi]). Eesti kultuuriruumis soovitatakse klassikalist hääldust juhul, kui õpitakse ladina keelt antiikaja ja antiikautorite tekstide tundmaõppimiseks. Kui keskendutakse aga juura või meditsiini terminoloogiale, on otstarbekam järgida traditsioonilist hääldust, mille järgi on parem jälgida ka seoseid ladina keele ja

¹³ Lühenenud vorm terminist *conditio sine qua non* 'tingimus, ilma milleta ei; vältimatult vajalik nõue, ilma mille järgimiseta ei saabu soovitatav õiguslik tagajärg' (Adomeit jt 2005: 63).

¹⁴ Ajavahemik seaduse väljakuulutamise selle kehtima hakkamiseni (Adomeit jt 2005: 258).

¹⁵ Eri põhimõte on angloameerika õigussüsteemi juristidel, kes hääldavad ladina keelt inglise keele hääldusreeglite järgi (Kelly 1988: 196–200). Siiski ei ole selline hääldus Eesti juristide seas veel levinud ega avalda mõju ladina terminite kirjapildile.

võõrsõnade vahel (*obligatio* – obligatsioon, *ius civile* – tsiviilõigus) (Adomeit jt 2005: 13).

Juridica artiklites esinenud konsonantide vead puudutavadki eelkõige tähti, mille hääldus kirjapildist erineb ning sarnaneb mõne teise tähe hääldusega. Häälduselt on sarnased ja valmistavad rohkem raskust *c* ja *s*, *q* ja *g*, *q* ja *c*, *t* ja *d*, nt *ius est ars boni et aequi* pro *ius est ars boni et aequi* 'õigus on teadus heast ja õiglasest'; *lucrum sessum* pro *lucrum cessans* 'saamata jäänud tulu'; *numerantur sententiae*, *non ponderantur* pro *numerantur sententiae*, *non ponderantur* 'hääli loendatakse, mitte ei kaaluta'; *qui prodest* pro *cui prodest* 'kellele on (see) kasulik'. Viimases väljendis esineva vea tulemusel muutub ka väljendi tähendus: *qui prodest* tuleks tõlkida eesti keelde 'kes või mis on kasulik', asesõna on siin nominatiivis; originaalväljendis on asesõna aga daativis.

Tsitaatsõnade ja -väljendite kasutamise reegel on kirjutada neid nagu lähtekeeles (Erelt 1999: 16). Juridica algusaastate artiklitest võib aga leida ekslikke vorme, milles autorid on termini tähistamisel lähtunud ladina keele häälduspõhimõtetest ning märkinud terminisse muutuse, kus hääldus erineb kirjapildist: *c* [ts] ja *x* [ks]. Näiteks *expressis verbis* pro *expressis verbis* 'sõnaselgelt'; *lex spetsialis* pro *lex specialis* 'eriseadus'; *sine periculo sotsiali* pro *sine periculo sociali* 'ilma ühiskonnaohtlikkusest'. Samas esinevad need terminid jällegi arvandmetes väga tihti (vt tabel 1). Seega ei saa seostada termini tuntust ja korrektset kasutust.

Soo- ja käändevormid ning eessõnad

Lisaks õigekirjavigadele leidub Juridica artiklites eksimusi ladina õigusterminite käände- ja soovormides ning eessõnade kasutamisel. Väljendite vead osutavad tüüpilistele raskustele, mis tekivad ladina keele kasutamisel eesti keeletausta mõjul. Näiteks tekitab probleeme soovormide moodustamine ja ühildamine, sest soo kategooria eesti keeles puudub.

Ladina keeles ühilduvad soos nimi- ja omadussõna. Ladina sõna *mos* 'tava, komme' on meessoost ning ühildub omadussõna meessoovormiga. Juridica artiklist leitud väljendis on aga ekslikult kasutatud omadussõna naissoovormi: *bonae mores* pro *boni mores* 'head tavad'. Palju eksitakse termini *ius* 'õigus' kasutamisel. See sõna on ladina keeles keskssoost ning eeldab keskssoost omadussõnalise täiendi kasutamist. Mitmetes artiklites seevastu on kasutatud omadussõnadel mees- ja naissoo lõppe: *ius naturalis* pro *ius naturale* 'loomuõigus'; *ius commutativa* pro *ius commutativum* 'võrdsustav õigus';¹⁶ *ius distributiva* pro *ius distributivum* 'jaotav õigus'.

Nimi- ja omadussõnad ühilduvad ladina keeles omavahel alati ka käändes. Väljendis *mala fide* 'pahausksest' peavad olema põhisõna ja täiend mõlemad ablatiivi käändes, artiklist aga võib leida variandi *mala fidem*, milles adjektiiv on ablatiivi ja substantiiv akusatiivi lõpuga. Probleeme tekitab ka väljend *lex posterior derogat legi priori* 'hilisem seadus tühistab varasema seaduse', milles *lex posterior* ühildub nominatiivis ja *legi priori* ainsuse daativis. Artiklist leitud variandis *lex posteriori derogat leges priori* on eksitud mitme grammatikareegli vastu: ühildumist ei toimu *lex posteriori* nominatiivi ja daativi vahel; *leges priori* ei ühildu ka arvus: siin on kõrvuti mitmuse nominatiiv ja ainsuse daativ. Mitmel korral esineb Juridica

¹⁶ Õigusteaduses on rohkem tuntud väljendid *iustitia commutativa* 'võrdsustav õiglus' ja *iustitia distributiva* 'jaotav õiglus'.

artiklites termin *stricto sensu* 'otsestes mõttes' ebaõigel kujul *strictu sensu*, milles omadussõnal on nimisõna käändelõpp. Selliste ühildumisvigade vältimine ning ladina terminite õigekirja kontrollimine on eriti olulised põhjusel, et ajakirja *Juridica* kasutatakse ka õppematerjalina. Halba eeskju annab õppejõu artiklis esinev väär vorm. Näiteks vale käändelõpuga termin *strictu sensu* esines esmalt õppejõu artiklis ja seejärel *Juridica* bakalaureusenumbris.¹⁷

Eksimusi võib leida samuti ladina eessõna ja sellega ühilduva käände kasutamisel. Prepositsioon *ad* 'juurde, poole' nõuab enda järele akusatiivi käänat, artiklis esineb aga ablatiiv: *poena absoluta ad effectum* pro *poena absoluta ad effectum* 'täielik karistus tulemuse saavutamiseks'. Prepositsiooni *ex* '-st' kasutatakse koos ablatiiviga, artiklis esineb see aga koos genitiivi käändega: *ex iniuria ius non oritur* pro *ex iniuria ius non oritur* 'õigusrikkumisest ei sünni õigust'.

Ladina tsitaatide vormiline sobivus eesti lauses

Ladina terminite kasutamisel osutub kõige üldisemaks probleemiks tsitaatsõna ühildumine eestikeelse tekstiga. Suurelt osalt sünteetilises ladina keeles tähistatakse grammatilisi vahakordi sufiksitena. Ladina väljendi äratuntavust ja arusaadavust võib seega mõjutada isegi termini ainsuse ja mitmuse vaheldumine.

Üldine on termini äratuntavuse probleem ladina III deklinatsiooni sõnade juures. Selles käändkonnas erineb genitiivi tüvi, millest moodustatakse ülejäänud käänded, sageli nominatiivis lähtevormist. Ainsuse nominatiiv on siin enamasti tüve lühenenud ja muundunud vorm. Enamasti on ladina õigusterminid kasutusel ainsuse või mitmuse nominatiivis, millest viimane on moodustatud genitiivi tüvest ja võib vähem või rohkem ainsuse nominatiivist erineda, nt *ius-iura* (tüvi: *iur-*) 'õigus'; *opus-opera* 'töö' (tüvi: *oper-*); *lex-leges* 'seadus' (tüvi: *leg-*); *mos-mores* 'tava' (tüvi: *mor-*). Kui selline sõna esineb väljendis mitmusevormis, ei jõuta tõlkimisel tihti õige lähtesõnani. Näiteks termini *vis* 'võim' mitmus on *vires*, mida tõlkimisel aetakse sageli ekslikult segi sõnaga *vir*, mitmuses *virī* 'mees'.

Ainsuse või mitmuse küsimus tõuseb üles ladina II deklinatsiooni *um*-lõpuliste kesksõost sõnade puhul, mille mitmuse lõpp on *-a*, nt *pactum*, mitm *pacta* 'leping'; *argumentum*, mitm *argumenta* 'tõendus'; *obiter dictum*, mitm *obiter dicta* 'muu hulgas öeldu; juhuslik märkus'. Selline mitmuse lõpp langeb kokku I deklinatsiooni sõnade ainsuse lõpuga, vrd *culpa*, mitm *culpa* 'süü, hooletus'. Seetõttu tõlgitakse sageli sõna *digestum*, mitm *digesta* 'korrastamine' eesti keelde mitmuse ühildumisveaga *Digestad* (pro *Digestid*),¹⁸ kus koos esinevad nii ladina kui eesti mitmuse lõpp. Eraldi saab välja tuua eksimustüübi, kus termini nominatiivis lähtevormi asemel on kirjutatud selle genitiivtüvi. Näiteks esineb sõna *natio* 'rahvas; rahvus' asemel tüvi *nation* (7).

- (7) "Kannavad ju ka kreekaeelne *ethnos* ja ladinakeelne *nation* sama tähendust." (Kerikmäe 1995: 330)

Sarnaselt esineb tüvi *iur* akusatiivis oleva objekti *ius*¹⁹ asemel (8).

¹⁷ Vrd Uibopuu 1997: 237 ja Parmas 2002: 324. Alates 1996. aastast ilmub igal aastal *Juridica* teemanumber, milles on avaldatud kokkuvõtteid juuraüliõpilaste bakalaureuse- ja magistritöödest.

¹⁸ *Digestid* (ehk *Pandektid*) on Rooma õiguse üks tähtsamaid allikaid, keiser Justinianuse korraldusel aastatel 530–533 koostatud 50 raamatust koosnev väljavõtete kogum Rooma klassikalise ajastu juriidilisest kirjandusest (Adomeit jt 2005: 85).

¹⁹ *Ius* 'õigus' on kesksõost sõna, millel nominatiivi ja objektikäände akusatiivi vormid kattuvad.

- (8) “Tööjaotust kohtuniku ja protsessiosaliste vahel näitab tabavalt sentents – *Narra mihi factum, ego tibi narrabo iur* – näita mulle asjaolud ja mina näitan sulle õigust.” (Pärsimägi 1996: 392)

Sellised vead tekivad enamasti põhjusel, et paljud ladina sõnad (eriti III deklinatsioonist) esinevad võõrsõnadega ja võõrkeeltes just oma tüve alusel. Ka sõnad *natio* ja *ius* on nii eesti kui teistes keeltes tuntud oma tüvede *nation*- ja *iur*- kaudu (vrd ee *natsionaalne*, *juriiiline*; ingl *national*, *juridical*; sks *national*, *juristisch*; pr *national*, *juridique*).

Tsitaatsõnade ja -väljendite puhul rõhutavad keelekorraldajad, et need on puhtvõõrkeelsed ning neid kirjutatakse nagu lähtekeeles. Tsitaatsõnad oma põhisõnadega ei ühildu, need vormistatakse muust tekstist eristamiseks teises kirjas, näiteks kursiivis. Liitsõnas ühendatakse tsitaatsõna sidekriipsu abil ning käänatakse ülakoma abil (Erelt 1999: 16–17, Mäearu 2005: 171). *Juridica* artiklite põhjal valmistab autoritele raskust ladina termini kahe vormi – nominatiivse lähte- ja määrusliku ablatiivivormi – õige sobitamine eestikeelsesesse teksti. Näiteks esinevad ladina terminid *ultima ratio* ‘viimne vahend’ (9) ning *lex artis* ‘(eriala)kunsti reegel, oskusoue’ (10) tekstis oma lähtevormis, nominatiivsena ning ei ühildu grammatiliselt ülejäänud lausega.

- (9) “Abinõud on halduslikud ning neid kohaldatakse nagu likvideerimistki *ultima ratio*.” (Hirsch 1996: 20)
- (10) “Üldtunnustatud on seisukoht, et arst peab ravi läbi viima arstikunsti reeglite kohaselt ehk *lex artis*.” (Nõmper 2000: 443)

Sobivam oleks lauses 9 ablatiivi vorm: *ultima ratione* ‘viimse vahendina, äärmisel vajadusel’ või lisada eestikeelne täiendav sõna vastavas vormis, nt *ultima ratio*-põhimõttel. Näites 10 oleks olnud korrektsem kasutada kas termini ablatiivivormi: *lege artis* ‘oskusoüete kohaselt’ või paigutada ladina termin lauses ettepoole koos eesti käändelõpuga: .. *arstikunsti reeglite ehk lex artis’e kohaselt*. Leidub ka vastupidine juhtum, kus ladina termin *lege artis* esineb ablatiivi käändes määrusena, kuid nominatiivne lähtevorm *lex artis* sobiks ja ühilduks kontekstiga täpsemini. Näites on eksitud ka ladina tsitaatsõna ning eesti käändelõpu kasutamisel, need kaks osist tuleb eraldada ülakomaga: *lege artis’e*.

- (11) “.. aastatuhandete vältel asendus see aukartusega arsti *lege artise* vastu ning arsti ja patsiendi usaldusliku vahekorraga.” (Sootak 1995: 331)

Näites 12 on ladina termin *contra bonos mores* ‘heade tavade vastaselt’ poolik, ladina eessõna *contra* asemel on kasutatud eesti tagasõna *vastaselt*. Autor on lisanud ladina terminile ka ebatäpse tõlke: *bonos mores* on akusatiivi käändes ‘häid kombeid’, mis omakorda ei ühildu ülejäänud lausega.

- (12) “Kohus otsustas, et Inglise kohtuotsuses kasutatud mõiste “hästi käituda”, see on mitte käituda *bonos mores* (ld. k. head kombed) vastaselt, mida Inglise õiguses on defineeritud kui käitumist, mis on “enamiku kaasini-meste arvates pigem vale kui õige”, on ilmselt ebaselge ega anna piisavat juhust selleks, kuidas tulevikus käituda.” (Maruste 2001: 18)

Kokkuvõte

Uurimus ladina õigusterminite vormilisest ja sisulisest korrektsusest õigusteadusliku ajakirja *Juridica* 1993–2007 aastakäikude põhjal toob välja praktilised probleemid, mis kaasnevad võõrkeelendite tarvitamisega. Ladina keeles tähistatakse grammatilisi vahekordi sufiksitena. Ladina termini äratuntavust ja arusaadavust võib mõjutada seega termini ainsuse ja mitmuse vaheldumine, samuti termini kasutamine käändevormis või prepositsiooniga. Mõistmisprobleeme põhjustavad ka võõrtermini tõlke puudumine, samuti vale tõlke lisamine ladina terminile ning sobimatu väljendi kasutamine.

Ortograafiavigade puhul jäävad silma ladina keele häälduspõhimõtetest tulevavad eksimused (*s* pro *c*, *g* pro *q*, *c* pro *q*, *ks* pro *x*, *ts* pro *c*). Eksitakse ka sarnase kirjutamisega tähtede (*a* ja *o*) kirjutamisel ning tsitaatsõna korrektsel tähistamisel. Ladina terminite kasutamisel osutub kõige üldisemaks probleemiks aga tsitaatsõna sisuline sobitumine ja keeleline ühildumine eestikeelse tekstiga. Kõik need probleemid mõjutavad ladina terminite eestikeelses kontekstis kasutamisel ka lause süntaktilist ja semantilist struktuuri. Korrektsel väljendusviisi pole võimalik saavutada, mõistmata ladina keelest pärit termini lingvistilist eripära.

Kuidas sellised eksimused grammatikareeglite vastu tekivad? Uuritavat perioodi iseloomustab Eesti õigustegevuses rahvusvaheliste õigusaktide uurimine ning kohandamine oma riigi seadustega. Tagasipöördumine Euroopa õigusruumi on mõjutanud ka õiguskeele kasutust. Eesti juristid tuginevad oma kirjatöodes sageli võõrkeelsetele, enamasti saksa- ja ingliskeelsetele materjalidele. Võib oletada, et mitmed õigekirja- ja vormivead on tekkinud tsitaatide ümberkirjutamise või puuduliku kvaliteediga koopiade uurimise käigus. Samuti selgitaks võõrkeelsete materjalide kasutamine artiklites vigu ladina termini ühildumisel eestikeelse tekstiga. Võõrkeelte mõju eesti õigustekstile on siinsest artiklist kõrvale jäänud uurimisülesanne.

Termini tuntust ja korrektsel kasutust ei saa seostada. *Juridica* materjali põhjal ei leia kinnitust, et vead puudutaksid eelkõige vähe kasutatavaid ja mittetuntud termineid. Vääril kujul esineb artiklites ka väljendeid, mis arvamete järgi esinevad sageli ja peaksid kuuluma juristide üldsõnavara hulka.

Ladina keele terminite korrektseks kasutamiseks tuleb nii õppetöös kui juuraajakirjade artiklites juhtida enam tähelepanu eesti ja ladina keele struktuuri erinevustele (nt soovormid ja eessõnad) ning ühildumisprobleemidele. Samuti kujundada ja suurendada juristide harjumust kasutada keeleabimaterjale (sõnastikud ja grammatikakäsiraamatud) ning juhtida seeläbi tähelepanu ladina terminite tähendusele ja õigekirjale ning hõlbustada nii tööd erialaste materjalidega.

Kirjandus

- Adomeit, Klaus; Ristikivi, Merike; Siimets-Gross, Hesi 2005. Ladina-eesti õigussõnastik. Peeter Kask (toim.). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Asprey, Michèle M. 2003. Plain Language for Lawyers. 3rd ed. Annandale: The Federation Press.
- Benke, Nikolaus; Meissel, Franz Stefan 1997. Juristenlatein. Lateinische Fachausdrücke und Redewendungen der Juristensprache, übersetzt und erläutert. Wien: Juridica.
- Erelt, Tiiu 1982. Eesti oskuskeel. Tallinn: Valgus.
- Erelt, Tiiu 1999. Eesti ortograafia. 3. täiend. tr. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kask, Peeter; Lill, Anne 1997. Õigustermini *restitutio in integrum* ja väljendi *restitutio ad integrum kasutamine*. – Õiguskeel 3, 12–14.
- Kasik, Reet 1995. Õiguskeele lauseehitus. – Õiguskeel 5, 16–21.
- Kelly, Henry A. 1988. Lawyers' Latin: *Loquenda ut Vulgus?* – Journal of Legal Education 38, 195–207.
- Kerge, Krista 2002. Kirjakeele kasutusvaldkondade süntaktiline keerukus. – Reet Kasik (toim.). Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 23. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 29–46.
- Knütel, Rolf 1994. Rechtseinheit in Europa und römisches Recht. – Zeitschrift für europäisches Recht, 244–276.
- Kukk, Inga 2003. Õiguse ja halduse keel. – Maire Raadik (toim). Eesti kirjakeele kasutusvaldkondade seisundi uuringud. Tallinna Pedagoogikaulikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 4. Tallinn: TPÜ Kirjastus, 96–117.
- Kull, Rein 2000. Kirjakeel, oskuskeel ja üldkeel. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Lill, Anne 1996. Ladina keel õiguskeele alusena. – Õiguskeel 4, 9–13.
- Lill, Anne 2003. Kakssada aastat klassikalist filoloogiat Eestis: kahe alguse lugu. – Ivo Volt (toim.). Kakssada aastat klassikalist filoloogiat Eestis. Morgensterni Seltsi toimetised I. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 9–18.
- Mattila, Heikki E. S. 2002. Vertaileva oikeuslingvistiikka. Helsinki: Kauppakaari Lakimiesliiton Kustannus.
- Mattila, Heikki E. S. 2006. Comparative Legal Linguistics. Aldershot: Ashgate.
- Mellinkoff, David 1963. The Language of the Law. Boston, Toronto: Little, Brown and Co.
- Mereste, Uno 2000. Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Meyer, Dieter 2002. Juristische Fremdwörter, Fachausdrücke und Abkürzungen. 11. Aufl. Neuwied, Kriftel: Lutherhand.
- Mäearu, Sirje 2005. Keelekasutuse keerdkäigud. Õigekiri. – Aime Vettik, Erki Silvet (koost.). Keel ja õigus. Tallinn: Kirjastus Juura, 169–185.
- Oksaar, Els 1999. Kõnekeel, erialakeel, õiguskeel. – Juridica 4, 199–207.
- Pruks, Peep 2001. Law Journals Juridica and Juridica International. Publishing Legal Literature. – Faculty of Law, University of Tartu. Tartu: Sihtasutus Iuridicum.
- Ristikivi, Merike 2003. Ladina keel ajakirjas Juridica 1993–2002. – Juridica 10, 727–732.
- Ristikivi, Merike 2005. Latin: The Common Legal Language of Europe? – Juridica International 10, 199–202.
- Ristikivi, Merike 2007. Ladina keelest pärit terminite polüseemia ja sünonüümia eesti õiguskeeles. – Helle Metslang, Margit Langemets, Maria-Maren Sepper (toim.). Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 3. Estonian Papers in Applied Linguistics 3. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 253–267.
- Ristikivi, Merike 2007. Lexica iuridica in Juridica: Latin Terms as a Reflection of Europeanisation of Estonian Legal Culture. – Juridica International 12, 173–179.
- Saari, Henn 1980. Omasõna ja võõrsõna paarid eesti oskussõnavaras (1). – Keel ja Kirjandus 12, 737–743.
- Silvet, Erki 1997. Ladinakeelne väljend õiguskeeles. – Õiguskeel 2, 16–19.

Tamm, Kaljo 1997. Põhiseaduse terminoloogiast. – Õiguskeel 1, 7–12.
Wolodkiewicz, Witold; Krzynówek, Jerzy 2001. Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej i orzecznictwie sądów. Warszawa: Liber.

Materjali allikad

Ginter, Carri 2001. Tüüptingimustest VÕS ja direktiivis 93/13/EMÜ. – Juridica 7, 501–513.
Hirsch, Hans Joachim 1996. Juriidiliste isikute kriminaalvastutusest. – Juridica 1, 17–24.
Juridica. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ajakiri. 1993–. Peatoimetaja Paul Varul. Tartu: Sihtasutus Iuridicum.
Kerikmäe, Tanel 1995. Mis on vähemus? – Juridica 8, 330.
Luts, Marju 1996. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? (Diskussioonist juriidilises meetodiõpetuses). – Juridica 7, 348–352.
Maruste, Rait 2001. Sõnavabadus ja selle piirid. – Juridica 1, 15–23.
Narits, Raul 1994. Tõlgendamine: teadus või seadus? – Juridica 9, 228–230.
Nõmper, Ants 2000. Stigma abordi kaasus. – Juridica 7, 435–450.
Parmas, Andres 2002. Inimsusevastased kuriteod rahvusvaheliste kriminaalkohtute käsitluses. – Juridica 5, 321–329.
Pärsimägi, Andra 1996. Kohus see on kohtunik... – Juridica 8, 391–396.
Sootak, Jaan 1995. Meditsiiniõiguse eetilistest lähtekohtadest. – Juridica 8, 331–332.
Sootak, Jaan 1999. *Corpus Iuris* ja Eesti kriminaalõigus. – Juridica 4, 176–184.
Uibopuu, Henn-Jüri 1997. Üldised inimõigused Eesti 1920., 1937. ja 1992. aasta põhiseadustes. – Juridica 5, 235–241.
Uibopuu, Henn-Jüri 1998. Eesti põhiseadus, rahvusvahelised suhted ja rahvusvaheline õigus. – Juridica 4, 187–196.
Uibopuu, Henn-Jüri 2005. *Ius cogens*: tänapäeva rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud norm või heatahtlik soovitus. – Juridica 4, 273–286.
Varul, Paul 1993. Austatud Juridica esimese numbri lugeja! (toimetajaveerg). – Juridica 1, 2.
Varul, Paul 2002. Austatud lugeja! (toimetajaveerg). – Juridica 4, 209.

Merike Ristikivi (Tartu Ülikool) on erialalt klassikaline filoloog, uurimisteemaks on ladina keele mõjutused eesti õiguskeeles.
merike.ristikivi@ut.ee

ACCURACY OF THE FORM AND CONTENT OF LATIN LEGAL TERMS

Merike Ristikivi

University of Tartu

The article discusses the orthography of Latin legal terms and its peculiarities, and Latin morphology and its relationship with Estonian sentence. Law is a field where linguistic means of expression are of utmost importance. This discipline operates directly through language; a word or expression acquires juridical power in it. The material analysed comprises the terms collected from the law review *Juridica* issued from 1993 to 2007. The time period looked at in the given research has been a decisive era in the development of Estonian law: it is characterised by turning back to the Western legal environment which largely depends on the Latin language. The legal reform in Estonia has been accompanied by changes in the usage of terms by Estonian lawyers. The integration of Estonian legal language into European legal culture is reflected by a relatively high increase in the usage of terms in Latin. At the same time, there occur several problems when Latin terms are employed.

In Latin, a synthetic language, grammatical relationships are represented by applying suffixes and inflectional endings. As a result, the recognition and understanding of a Latin term may be affected by distinguishing the singular and the plural form, as well as using of a term in different case forms or with various prepositions. Difficulties in understanding can also be caused by the use of a less known Latin expression or the improper use of an expression in a sentence.

Mistakes frequently appear in the spelling of Latin terms, as well as in the agreement between case forms and gender forms and in translation of Latin terms. The most common problem when using Latin terms, however, is adapting the foreign words to the context and incorporating them into the Estonian sentences. Ordinarily mistakes occur in the usage of two forms – the basic form in the nominative case and the adverbial in the ablative – in the proper context.

Keywords: legal language, terminology, language mistakes, orthography, syntax-morphology interaction, Latin, Estonian